

Uloga odgajatelja u primjeni metode biblioterapije i terapijske priče

---

Majačić, Vlatka

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:445457>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Nensi Maračić

Institucionalni, svakodnevni i banalni nacionalizam u ranom djetinjstvu

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

**Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i
obrazovanje**

**Institucionalni, svakodnevni i banalni nacionalizam u ranom
djetinjstvu**

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Sociologija djetinjstva

Mentor: Željka Ivković Hodžić, pred.

Student: Nensi Maračić

Matični broj: 0299012964

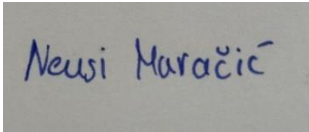
**U Rijeci,
rujan 2024.**

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

Vlastoručni potpis:

Neusi Marčić

ZAHVALE

Zahvaljujem se svojoj obitelji i prijateljima na podršci u fakultetskom obrazovanju. Također, zahvaljujem se profesorici Željki Ivković Hodžić na mentorstvu i uloženom trudu, razumijevanju i pomoći prilikom pisanja završnog rada.

SAŽETAK

Ovaj završni rad istražuje utjecaj nacionalizma na formiranje identiteta kod djece u ranoj dobi, fokusirajući se na tri ključna aspekta: institucionalni, svakodnevni i banalni nacionalizam. Kroz analizu obrazovnih sustava i svakodnevnih interakcija, istražuje se kako djeca internaliziraju nacionalne ideje i vrijednosti. Institucionalni nacionalizam proučava se kroz formalne obrazovne politike i kurikulare koji promoviraju nacionalni identitet. Svakodnevni nacionalizam analizira se kroz različite uloge pojedinaca u prenošenju i jačanju nacionalnih osjećaja kroz neformalne aktivnosti. Banalni nacionalizam obuhvaća rutinske prakse i simbole koji suptilno utječu na dječje razumijevanje nacionalnog identiteta. Rad također razmatra dugoročne posljedice ovih procesa na društvenu koheziju i međuljudske odnose. Kroz rad se pruža dubinsko razumijevanje načina na koje se nacionalizam oblikuje i prenosi u ranom djetinjstvu.

Ključne riječi: nacionalizam, institucionalni nacionalizam, banalni nacionalizam, rano djetinjstvo, obrazovni sustav

SUMMARY

This thesis explores the impact of nationalism on the formation of identity in early childhood, focusing on three key aspects: institutional, everyday, and banal nationalism. Through the analysis of educational systems and daily interactions, it examines how children internalize national ideas and values. Institutional nationalism is studied through formal educational policies and curricula that promote national identity. Everyday nationalism is analysed through the various roles individuals play in transmitting and reinforcing national sentiments through informal activities. Banal nationalism encompasses routine practices and symbols that subtly influence children's understanding of national identity. The paper also considers the long-term consequences of these processes on social cohesion and

interpersonal relationships. The work provides an in-depth understanding of how nationalism is shaped and transmitted in early childhood.

Keywords: nationalism, institutional nationalism, banal nationalism, early childhood, educational system

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. NACIONALIZAM.....	2
2.1. Nastanak nacionalizma i teorije o nacionalizmu.....	2
2.2. Razlika između rasizma i nacionalizma.....	5
2.3. Banalni, svakodnevni i institucionalni nacionalizam	7
3. ODNOS OBRAZOVANJA I NACIONALIZMA	11
3.1. Nacionalistička ideologija.....	11
3.2. Socijalna distanca	12
3.3. Interkulturalizam.....	13
3.4. Multikulturalizam.....	16
3.5. Multikulturalno obrazovanje	17
3.6. Multikulturalizam i interkulturalizam (političke kulturne razlike)	19
3.7. Interkulturalne kompetencije odgajatelja	19
4. NACIONALIZAM, ETNIČKI I RASNI ODNOSI U RANOM DJETINJSTVU	22
4.1. Promjenjive koncepcije pojedinca i društva u fiđijskim dječjim vrtićima	23
4.2. Promatranje održavanja identiteta djece u predškolskim ustanovama.....	24
4.3. Kulturna složenost i granični markeri u norveškim vrtićima	26
5. MOGUĆNOSTI RAZVOJA SOCIJALNIH I GRAĐANSKIH KOMPETENCIJA U RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU NASLOV	28
6. ZAKLJUČAK	32
7. LITERATURA.....	33

1. UVOD

Nacionalizam je fenomen koji duboko oblikuje identitet i društvene strukture širom svijeta. Iako se često proučava u kontekstu političkih pokreta, sukoba i kulturnih politika, njegova prisutnost i utjecaj u ranom djetinjstvu često ostaje neistražena sfera. Ovo istraživanje bavi se trima ključnim aspektima nacionalizma: institucionalnim, svakodnevnim i banalnim, te ispituje kako se oni manifestiraju i internaliziraju kod djece u ranoj dobi. Institucionalni nacionalizam odnosi se na načine na koje državne institucije, poput obrazovnih sustava, pravosudnih tijela i medija, promiču ideje nacionalnog identiteta i lojalnosti.

Putem formalnih kurikuluma, simbola i rituala, djeca se sustavno uvode u narative i vrijednosti koje oblikuju njihov osjećaj pripadnosti i identiteta. Svakodnevni nacionalizam obuhvaća načine na koje se nacionalni identitet izražava i potvrđuje u svakodnevnim interakcijama i praksama. Ovdje se naglašava uloga roditelja, vršnjaka i lokalne zajednice u prenošenju i jačanju nacionalnih identiteta kroz neformalne aktivnosti i razgovore.

Banalni nacionalizam, koncept koji je razvio Michael Billig, odnosi se na rutinske, često nesvjesne prakse koje održavaju i reproduciraju nacionalne ideje. U kontekstu ranog djetinjstva, to može uključivati svakodnevne simbole poput zastava, himni ili jezika koji okružuju djecu i suptilno oblikuju njihovo razumijevanje nacionalnog identiteta.

Cilj ovog rada je istražiti kako se ove tri dimenzije nacionalizma isprepliću i utječu na formiranje nacionalnog identiteta kod djece u ranoj dobi. Razumijevanjem ovih procesa možemo bolje shvatiti kako se nacionalni identiteti formiraju i razvijaju te kako oni utječu na međuljudske odnose i društvenu koheziju u kasnijem životu.

2. NACIONALIZAM

Nacionalizam je fleksibilna ideologija koja se javlja u 19.stoljeću i ističe odanost naciji kao glavnu političku vrlinu te samoodređenje i nacionalno očuvanje kao primarne političke imperitive (Malešević, 2021). Nacija je izmišljena, ograničena i suverena politička zajednica; Izmišljena je zbog većine pripadnika nacije koji se ne vide niti ne čuju, ograničena je zbog uključivanja određenih ljudi koji joj pripadaju i suverena zbog težnje za upravljanjem neovisne države (Haralambos i Holborn, 2002, prema Anderson, 1983).

Razni intelektualci kao što su Michale Freedon, Andrew Heywood, E. Gellner su se prema nacionalizmu odnosili kao prema ideologiji koja nema skup načela i odgovore na društvena pitanja te su smatrali da ideje nacionalizma nisu vrijedne analiziranja (Malešević, 2021). U sociološkom smislu, nacionalizam je izrazito debela ideologija: to je metaideologija koja prodire u svakodnevne aktivnosti ljudi i kao takva oblikuje nazore i postupke pojedinaca u njihovom društvenom svijetu. Ideologija nacionalizma ukorijenjena je u moderna društva te se prikazuje povijest ljudskog društva u tri faze: lovačka društva, agrarna društva te industrijska društva. Nacionalizam se pojavljuje u industrijskim društvima zbog novog oblika podjele rada koji nije bio prisutan u agrarnim i lovačkim društvima (Gellner, 1998). Nacija je u modernom svijetu normalizirana te svaki pojedinac u društvu pripada nekoj naciji. Većina pojedinaca svoj identitet pronalazi u vlastitoj naciji (Malešević, 2021). Nacionalizam u svijetu nemoguće je izbjeći zbog legitimnog oblika organizacije teritorija koji se temelji na državi-naciji (Malešević, 2021).

2.1. Nastanak nacionalizma i teorije o nacionalizmu

Podrijetlo nacionalizma još nije do kraja odgonetnuto te se znanstvenici ne slažu potječe li ova ideologija iz Europe ili Južne Amerike (Wimmer, 2012 i sur., prema Malešević, 2021). Tokom 19. i 20. stoljeća nacionalizam je bio dijelom drugih ideologija poput liberalizma, konzervativizma, rasizma te socijalizma i feminizma. Klasični liberali kao što su John Lock, James Milles, Karl Popper zauzimali su mišljenje da ideologija nacionalizma nije vrijedna proučavanja i da su nacionalističke ideje ovisne o ostalim teorijama te da nema razrađen skup

povezanih vrijednosti i ideja (Heywood, 2003, prema Malešević, 2021). Nacionalizam se u prošlosti javljao na „mahove“ te su ga opisivali poput popratnog fenomena koji je bio zamijećen u francuskoj revoluciji, zatim u 19. stoljeću nakon propadanja Carstava, te dekolonizaciji nakon Drugog svjetskog rata koji je povezan s dezintegriranjem i delegitimiranjem europskog kolonijalizma (Malešević, 2021).

Prolazni fenomen, kako neki nazivaju nacionalizam stalno ponovno izbiva već dvije stotine godina pa se tako jačanje desničarske politike u Europi i Brexit smatraju nacionalističkim ispadom koji se dogodio zbog izražene ekonomske nejednakosti te neregulirane ekonomske globalizacije. Nacionalizam nije prolazni fenomen niti ideologija s manjkom povezanih ideja i vrijednosti već sasvim suprotno; To je ideologija koja je dio svakodnevnog života u modernom društvu te je značenje nacije bitno za običnog pojedinca moderne države-nacije. Društvena istraživanja pokazuju da se obični građani danas više identificiraju sa svojom nacijom nego njihovi preci (Duina i sur., 2018, prema Malešević, 2021).

Prema Wallersteinovoj teoriji svjetskog sustava kapitalistička ekonomija se širila svijetom te dolazi do međunarodne ekonomije koja se temelji na iskorištavanju perifernih područja (najčešće zemlje trećeg svijeta) od strane kapitalističkih središta koja imaju ekonomsku moć (Europa, Sjeverna Amerika, Japan). Položaj perifernih područja je promjenjiv te središta perifernih područja mogu jačati ili slabiti (Wallerstein, 1991, prema Haralambos i Halborn, 2002). Wallerstein tvrdi da su nacija i politička nadogradnja međusobno povezane te je nastajanje modernih država nastalo kao produkt svjetskog sustava. U prošlosti su se na područjima današnjih modernih država nalazila velika Carstva kojima su upravljali vladari koji svoje vladajuće mjesto osiguravaju obiteljskom lozom. Prema Wallsteinu nacionalizam se razvio nakon stvaranja novih modernih država te je poticanje stanovnika na njihovu pripadnost nekoj naciji važno zbog otpora države prema napadima izvana (Wallerstein, 1991, prema Haralambos i Halborn, 2002).

David McCrone navodi teorije koje mogu pridonijeti razumijevanju pojma nacionalizma. Građanski nacionalizam naglašava bitnost nacije unutar neke države. Stanovnike neke države veže građanski nacionalizam koji se temelji na zajedničkom državljanstvu, a ne podrijetlu neke etničke skupine. Etnički nacionalizam se zasniva na podrijetlu etničke skupine koje mogu biti

suprotstavljene kao što su bjelački britanski stanovnici u zavadi sa britanskim građanima afro karipskog i azijskog podrijetla (McCrone, 1998, prema Halborn i Haralambos, 2002).

Etničke skupine neke države ne moraju imati nacionalni identitet države u kojoj žive već se bore za veću neovisnost ili za osnivanjem nove države npr. Škotska u Ujedinjenom Kraljevstvu. McCrone razlikuje četiri tipa nacionalizma:

- **Nacionalizam i razvoj moderne nacije-države:** UK, Francuska i SAD su primjeri država-nacija do kojih dolazi slabljenjem religijskog značaja, raspadom carstava te su teritorijalne granice označavale najjače političke jedinice , a sukladno s time nacionalni osjećaji su dobivali na važnosti.
- **Kolonijalizam i nacionalizam:** razvija se u postkolonijalnim i kolonijalnim drštvima u kojem se protivnici kolonijalne vlasti protiv kolonijalnim silama. Nacionalizam je nastao protivljenjem kolonijalizmu no bio je preslika kolonijalizma. Države koje su se protivile kolonijalizmu imali su istu ideologije nacije-države kolonizatora.
- **Neonacionalizam:** U 19.st. zapadnjačke države-nacije su se razvile te se smatralo da će se regionalne razlike unutar države s vremenom izgubiti. (Quebeca, Katalonija i Škotska su primjeri neonacionalizma koji se razvija kad se steknu neki uvjeti, jača sukladno jačanju gospodarstva (primjer Škotske : otkriće nafte u Sjevernom moru). Razvija se najčešće u područjima koja imaju jako gospodarstvo i višestruke nacionalne identitete te gdje su nacije-države dio organizacije poput Europske Unije ili Sjevernoameričkog udruženja slobodne trgovine.
- **Postkomunistički nacionalizam:** Raspad komunističkog sistema u SSSR-U i Istočnoj Europi donio je promjene u kojemu su neke države nestale (Jugoslavija) dok su se neke ujedinile (Istočna i Zapadna Njemačka). Jedna je teorija da se nakon nezadovoljstva komunističkim režimom koji je držao pod kontrolom ukorijenjene etničke podjele u nacionalizmu dolazi do suparništva među etničkim skupinama. Dok druga teorija naglašava poticanje nacionalne svjesnosti kako bi se prikupilo što više glasova za izbore (McCrone, 1998, prema Holborn i Haralambos 2002).

U modernom svijetu vlada desničarska politika uz nativističke i populističke pokrete. Napuštanje Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske Unije dovelo je do novog pojma: „novi nacionalizam“ čija su glavna obilježja otpor useljenu, politika identiteta, podrška populističkim vođama, te ne-tolerancija prema prema kulturnim i vjerskim razlikama (Malešević, 2021). Korištenje pojma nov moglo bi se krivo protumačiti jer to ne znači da nacionalizam prije nije postojao već da se razlikuje od nekadašnjeg. Razlika između nacionalizma u 19. stoljeću i suvremenog nacionalizma u 21. stoljeću je definiranje granica. U 19.stoljeću granice su bile lokalne ili regionalne dok se u 21. stoljeću granice održavaju prema doseljenom stanovništvu (Malešević, 2021).

Budućnost nacionalizma je poprilično nesigurna jer na njega utječu razne stavke poput globalizacije, migracije, ekonomska situacija (Conversi, 2020). Neki smatraju da nacionalizam slabi jačanjem globalizacije jer nacionalni identitet ostaje nejasan; međutim sve više jača identifikacija malih grupa i pojedinaca koje veže etno-nacionalizam koji nije vezan isključivo za granice države. Rezultat toga je stvaranje supra-nacionalizama koji dovodi do sumnje u snagu i održivost i koncept neovisne države. Većina istraživanja pokazuje da je nacionalizam produkt modernog doba kojemu se početak najčešće pripisuje Francuska revolucija 1789 g. (Conversi, 2020). Nacionalizam ima zadaću jačati nacionalnu svijest i solidarnost no može voditi prema konfliktu i segregaciji. Mišljenje da će nacionalizam slabiti tokom vremena nije ispravno jer niti jedna država na svijetu nije etnički i kulturno homogena te se sukobi događaju u suvremenom svijetu. Nacionalizam se temelji na značajki država-nacija te Europska Unija i slične organizacije smanjuju utjecaj država no nacionalizam je uvijek postojeći samo se prilagodio suvremenom svijetu (Conversi, 2020).

2.2. Razlika između rasizma i nacionalizma

Rasa je društveni konstrukt ,a ne biološko uporište pa definicija rase i odnos prema različitim rasama ovise isključivo o uvjerenjima društva i stereotipima (Richardson i Lambert, 1985, prema Holborn i Haralambos, 2002).

Rasa je koncept koji se koristi za opisivanje grupe ljudi koji dijele fizičke karakteristike, kao što su boja kože i crte lica. Michael Banton izdvojio je tri teorije

o rasnim skupinama ,a to su rasa kao podrijetlo, rasa kao tip i rasa kao podvrsta (Banton, 1987, prema Holborn i Haralambos, 2002).

Genetičar Steve Jones zastupa mišljenje da razna stajališta o rasi nemaju znanstveno uporište jer svaka podjela ovisi o predrasudama te daje primjer tajnice koja je radila u SAD-u i koja je tužila svog poslodavca zbog diskriminacije na temelju boje kože (crnkinja). Sud nije prihvatio tužbu zbog toga jer ima crvenu kosu. Idućeg poslodavca je utužila zbog diskriminacije jer je bjelkinja te je sud donio odluku da ne može biti bjelkinja ukoliko je pohađala crnačku školu. Rase su prema tome plod mašte koje nemaju znanstveno utemeljenje. Varijacije ljudskih genotipa koje utječu na fenotip (tjelesne osobine) postoje no ne podupiru postojanje različitih “rasa” ljudi (Jones, 1991, prema Holbron i Haralambos, 2002).

Nacionalizam predstavlja ideologiju koja se sastoji od vjere u nacionalnu identifikaciju, suverenitet i interes naroda. Podržava ideju nacionalnog ponosa i jedinstva te nacionalisti vjeruju u kulturno očuvanje identiteta i tradiciju svog naroda. Rasizam se temelji na predrasudama, diskriminaciji i mržnji prema drugim rasama. Rasisti se drže uvjerenja da je njihova rasa superiorna u odnosu na druge i da su druge rase manje vrijedne od vlastite. Posljedice rasizma su ozbiljne, a najokrutnija od njih je genocid (N.Y. Davis, 1993).

Anderson smatra rasizam i nacionalizam potpuno različitim pojmovima te za rasizam tvrdi da se temelji na biološkim obilježjima neke skupine ljudi koja se vidno razlikuju od druge skupine ljudi bez obzira na to kojim jezikom pričaju i koje dokumente imaju. Dok se nacionalizam temelji na naciji koja nije biološki određena već pojedinac može postati pripadnik neke nacije no ne i rase (Anderson 1983, prema Holborn i Haralambos, 2002).

Miles tvrdi da rasizam i nacionalizam imaju zajedničko podrijetlo te da je nacionalizam zamijenio rasizam. U prošlosti je rasizam služio kao opravdanje za izrabljivanje neeuropljana te nakon završetka kolonijalizma nacionalizam zauzima ulogu u kojoj se pojedinci određene nacije smatraju superiornima nad ostalim nacijama (Miles, 1989, prema Holborn, i Haralambos, 2002). Obje ideologije naglašavaju superiornost određenih skupina. Anderson i Milles iznose različita stajališta o značenju nacionalizma i rasizma no slažu se u jednom, a to je bitnost suverene države za postojanje nacionalizma.

T.H. Eriksen nacionalističku ideologiju povezuje sa etničkom ideologijom te nacionalizam i etnicitet smatra srodnim pojmovima. Nacionalistička ideologija je ideologija koja za neku etničku skupinu zahtjeva državu. Prema Eriksonu nacionalizam se koristi zbog ujedinjavanja etničkih skupina u kojima se naglašavaju zajednička građanska prava, a ne zajedničko podrijetlo (Eriksen, 1993, prema Holborn i Haralambos, 2002).

Ideologija nacionalizma povezana je sa suverenitetom države dok je odnos između nacionalizma, rase i etniciteta objašnjen različitim teorijama teoretičara.

Sukobi između etničkih i nacionalnih skupina su čvrsto utkani u svjetsku prošlost i sadašnjost, a o tome svjedoče mnoga protjeravanja, lažna zaključivanja i napadi. Crnci su iz Engleske bili protjerani zbog boje kože (protjerala ih je kraljica Elizabeta I. 1601. godine jer u državu donose glad i siromaštvo, također Irci nisu bili dobrodošli u Englesku zbog fizičko-psihičkih osobina koje navodno pojačavaju želju za pijančenjem. Joseph Bannister u svojoj knjizi „Engleska pod Židovima“ opisuje Židove kao narod koji su skloni krvnim i kožnim bolestima zbog osobne nehigijene. Hitler je u knjizi Mein Kampf (1927.) kazao da su Nijemci rasna skupina arijevac koja ima problema radi miješanja sa drugim rasama kao što su Slaveni i Židovi. Hitler nije ostao pri riječima već ih je krenuo provoditi u djela pa je tako 1935. godine Židovima zabranio građanska prava i sklapanje brakova sa Nijemcima (arijevcima). Nedugo zatim Hitler je krenuo u pokolj na Židove, Rome i homoseksualce ubijanjem u plinskim komorama. 1990-ih na prostorima bivše Jugoslavije dolazi do sukoba koji se vode zbog etničkog sastava stanovništva nakon raspadanja Jugoslavije. Dolazi do etničkog čišćenja stanovništva. (Dijelovi Bosne zamijenjeni su drugom etničkom skupinom stanovništva, Srbi su protjerali stotine tisuća Albanaca sa područja Kosova. Svi ovi događaji desili su se u nedavnoj prošlosti te se još uvijek osjeća nacionalna napetost između sukobljenih rasa. Misao o čistim rasama koje se razlikuju u kakvoći dovodi do pogubnih učinka (Holborn i Haralambos, 2002).

2.3. Banalni, svakodnevni i institucionalni nacionalizam

Michael Billig je u svojoj knjizi "Banalni nacionalizam" (1995) uveo pojam koji se odnosi na svakodnevne prakse i simbole koji neprimjetno održavaju nacionalni

identitet i svijest u društvima. Prema Billigu, nacionalizam nije samo ekstremna i rijetka pojava, već nešto što je duboko ukorijenjeno u svakodnevnom životu i što konstantno oblikuje percepcije i ponašanje društva. Banalni nacionalizam se manifestira kroz razne aspekte svakodnevice. Primjeri uključuju upotrebu nacionalnih simbola poput zastava koje se vijore na javnim zgradama, sportske događaje gdje se igra nacionalna himna, te medijske izvještaje koji koriste izraze poput "mi" i "naša zemlja". Ove prakse djeluju kao stalni podsjetnici na nacionalnu pripadnost, iako često prolaze nezapaženo u svakodnevnom životu (Billig, 1995). Jedan od ključnih aspekata banalnog nacionalizma je njegova nevidljivost. Dok ekstremni oblici nacionalizma privlače pažnju i izazivaju reakcije, banalni nacionalizam funkcionira ispod radara, suptilno oblikujući identitete i ponašanje bez otvorenog izražavanja nacionalističkih osjećaja. To se može vidjeti u svakodnevnim aktivnostima kao što su gledanje vijesti, čitanje novina, ili čak razgovor o sportu, gdje se nacionalna svijest kontinuirano reproducira.

Banalni nacionalizam također igra ključnu ulogu u stvaranju osjećaja pripadnosti i zajedništva. Kroz svakodnevne prakse, ljudi se podsjećaju na svoju pripadnost naciji, što doprinosi osjećaju zajedničkog identiteta i solidarnosti. Na primjer, kada se ljudi okupljaju kako bi gledali nacionalni sportski tim, osjećaj zajedništva i ponosa koji proizlazi iz tih događaja pomaže u jačanju nacionalnog identiteta. Osim toga, banalni nacionalizam može imati i političke implikacije. Kroz neprestano podsjećanje na nacionalnu pripadnost, banalni nacionalizam može podržavati i legitimirati postojeće političke strukture i ideje. Na primjer, u kriznim situacijama, političari često koriste simbole i retoriku banalnog nacionalizma kako bi mobilizirali podršku i ujedinili narod (Billig, 1995).

Banalni nacionalizam predstavlja ključan aspekt svakodnevnog života koji neprimjetno ali učinkovito oblikuje nacionalne identitete i svijest. Iako se čini bezazlenim, njegove posljedice su duboke i dalekosežne, te je stoga važno prepoznati i razumjeti njegove manifestacije i utjecaje.

Banalni i svakodnevni nacionalizam u dječjim vrtićima u Hrvatskoj može se manifestirati na različite načine, često kroz neprimjetne, ali utjecajne aktivnosti i prakse. Ovo uključuje:

1. Nacionalne simbole: Upotreba hrvatskih zastava, grbova i pjesama može biti prisutna u svakodnevnom životu vrtića, gdje se djeca uče o simbolima svoje zemlje.

2. Edukativne aktivnosti: Igre, pjesme i priče koje naglašavaju hrvatsku povijest, kulturu i tradicije mogu oblikovati djecu prema osjećaju nacionalnog identiteta.
3. Proslave: Organiziranje događaja i proslava vezanih uz hrvatske blagdane, poput Dana neovisnosti ili blagdana svetaca, može biti prilika za jačanje nacionalnog identiteta.
4. Obrazovni materijali: Korištenje udžbenika i obrazovnih materijala koji se fokusiraju na hrvatsku povijest, književnost i kulturne osobitosti.
5. Jezična praksa: Promicanje hrvatskog jezika i kultura kroz svakodnevnu komunikaciju i obrazovne aktivnosti (Billing, 1995).

Ove prakse, iako mogu izgledati benigno, mogu neprimjetno utjecati na djecu i oblikovati njihove stavove prema nacionalnom identitetu. Bitno je razumjeti da se nacionalizam ne mora uvijek manifestirati kroz eksplicitne ideologije, već može biti prisutan u svakodnevnim rutinama i obrazovnim pristupima.

Billig ističe da banalni nije istoznačnica za dobronamjeran te da on stvara institucije koje u svom posjedu imaju veliko naoružanje koji su spremni koristiti državljani nacije. U razvijenom zapadnom svijetu nacionalizam nije ideologija prošlosti već je prožet u svaki dio društva. Ideologija nacionalizma u modernim društvima stavlja se sa strane te se na nju gleda kao ideologiju koja je postojala u prošlosti, no nacionalizam je prisutan svakodnevno i svugdje oko nas. Nacionalizam u modernom svijetu nije izumro nego se transformira no Billing ga svrstava u manje opasanog u razvijenim zemljama od onog u nerazvijenim zemljama. Billig smatra da se vruće krize nacionalizma ne mogu gledati odvojeno od svakodnevnog, banalnog nacionalizma. Billigove teorije nisu do kraja empirijski zastupljene no Billing je promijenio pogled gledanja nacionalizma prema trenutnoj situaciji i modernom društvu ,a ne pogledom u prošlost.

Nacionalistička ideologija dobila je veliku pažnju u istraživanju djetinjstva te se velik broj banalnog i svakodnevnog nacionalizma oslanja na rad M. Billiga. U vrtiću , kao i u većini vrtića diljem svijeta, može se primijetiti prisutnost banalnog svakodnevnog nacionalizma. To se obično manifestira kroz male geste i aktivnosti koje promoviraju nacionalnu kulturu i identitet, kao što su pjevanje nacionalnih pjesama, obilježavanje nacionalnih praznika i slavlja, upoznavanje djece s nacionalnom simbolikom i tradicijama, iako se može činiti bezazleno, važno je imati na umu da takav nacionalizam može imati negativne posljedice. Na primjer,

može doprinijeti stvaranju predrasuda i stereotipa prema drugim kulturama i narodima, te imati segregacijski učinak na djecu koja nisu iz domaće nacionalne grupe. Stoga je važno da se u vrtićima promovira inkluzivno okruženje u kojem se cijene i poštuju sve nacionalne, vjerske i kulturne različitosti. Educiranjem djece o različitostima i poticanjem tolerancije i međusobnog poštovanja, doprinosi se stvaranju otvorenog i suosjećajnog društva (Millei i Imre, 2021).

3. ODNOS OBRAZOVANJA I NACIONALIZMA

Odgojno-obrazovna ustanova je glavna institucija koja razvija dječju socijalizaciju i oblikuje nacionalni identitet i nacionalnu integraciju. Rano obrazovanje ima važnu ulogu u procesu socijalizacije djece, a djecu potiče da uče društvene vrijednosti i razvijaju društvene vještine kroz izgradnju odnosa s drugom djecom (Prosen, Kušćer 2007).

Mijenjanje društva započinje odgojem i obrazovanjem djece od najranije dobi kako bi oni postali pojedinci u društvu sposobni donošenja odluke. Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju djeci omogućava život u kulturnom pluralizmu i demokraciji. Tolerancija među kulturama znači promicanje tolerancije i dijaloga bez obzira na kulturu, nacionalnu pripadnost i vjeru (Ninčević, 2009).

Interkulturalni odgoj i obrazovanje potiče humanost, nenasilje, borbu protiv diskriminacije kako bi život među pripadnicima različitih kultura bio ostvariv. Odgoj i obrazovanje u kulturološki različitom društvu omogućava pravo na različitost ,a sprječava diskriminaciju zbog različitosti. Interkulturalizam različitost pojedinca promiče kao prednost te je zadatak odgojno-obrazovnog sustava omogućiti djeci razvoj u samosvjesnu osobu koja će priznati i razumjeti drukčijeg pojedinca na temelju njega samoga bez unaprijed određenog stereotipa. Odgojno-obrazovni sustav ima zadaću prenošenja znanja i sposobnosti prema univerzalnom ,ali i poticanje vlastitog identiteta (Ninčević,2009).

3.1. Nacionalistička ideologija

Ideologija nacionalizma je skup ideja koje za cilj imaju stvaranje nacionalne države. Da bi ideologija očuvala dominantno mjesto mora imati teorijski i operativni oblik. Teorijski oblik ideologije sastoji se od teoretičara, a operativni oblik se sastoji od društveno aktivnog mehanizma i institucija koje djeluju svakodnevno. Razne institucije kao što su obrazovne, pravne, vjerne, kulturne, političke i komunikacijske čine ideološki aparat države. Ideološki aparat države ima cilj promicanja ideologije (Malešević 2004, prema, Zorica 2018).

Promicanje ideologije nacionalizma obrazovnim sustavom ima mogućnost prenijeti ideologiju putem poučavanja povijesti, jezika, geografije ,a da pritom ideologiju predstavlja kao prirodno okruženje bez zavisnosti od ideologije nacionalizma. Obrazovni sustav je moćan u prenošenju ideologije nacionalizma jer je obrazovanje obavezno za svakog pojedinca u društvu. Ideološki aparat države koristi obrazovni sustav za promoviranje ideologije kroz udžbenike, medije, kulturu (Malešević 2004, prema, Zorica 2018).

3.2. Socijalna distanca

Socijalna distanca pokazuje stupanj razumijevanja i bliskosti u socijalnim odnosima među različitim društvenim skupinama (Bogardus 1925, prema Pehlić, 2019). Stav pojedinca iz jedne skupine prema drugim nacionalnim, vjerskim, spolnim skupinama se mjeri skalom socijalne distance. To je „društveni razmak“ koji izračunava podatke koliko je unutarnja skupina bliža ili dalja vanjskoj (Mijatović i Previšić, 1999, prema Previšić i sur., 2004). Pojedinici drugih skupina najčešće se deklariraju prema stereotipima i predrasudama ,a ne prema ponašanju pojedinca. Stereotipi nastaju kao posljedica asocijativnog povezivanja događaja i procesiranja informacija (Previšić, 2004).

Predrasude prema vanjskoj grupi ne znači samo ne sviđanje pojedinaca iz vanjske grupe već osjećaji mržnje prema pripadnicima vanjske grupe (Nesdale 1999, prema Maričić i sur. 2010). Djeca postaju svjesna da pripadaju nekoj etničkoj grupi sa navršene tri godine života te je dječje doba najefektivnije za sprječavanje predrasuda i stereotipa. Primarna socijalizacija u obitelji ovisi o razvijanju određene distance prema pripadnicima druge skupine (Nesdale i sur. 2005). Odbacivanje u dječjoj dobi može ostaviti velike posljedice jer oni tek formiraju sliku o sebi ,a osamljena djeca često imaju nisko samopoštovanje i anksioznost (McWhiter, 1990, prema Maričić i sur., 2010). Kako bi se izmjerila socijalna distanca Bogardus je 1925. godine definirao skalu kojom se mjeri socijalna distanca pojedinca jedne grupe prema pripadniku vanjske socijalne grupe (Mesić, 2013). Na mjerenje socijalne distance utječu: opći principi kognitivnog funkcioniranja, sociodemografska obilježja pojedinca i faktori koji su posljedica individualne motivacije i osobnih karakteristika (Hill i sur., 1989, prema Maričić i sur., 2010).

3.3 Interkulturalizam

Interkulturalizam je novi pristup kojemu je cilj integracija različitih etničkih skupina i integracija ne zapadnih kultura preko svjetskog tržišta. SAD naseljavaju razne etničke, vjerske i druge skupine te dolazi do stvaranja nove nacije i kulture (Sablić, 2014). Nova nacija i kultura je stvorena na ideji asimilacije te dolazi do izgradnje novog društva sastavljenog od različitih etničkih skupina. Ovo dovodi do takozvanog melting-pota (lonca za taljenje). Taj pojam je u engleski jezik doveo John de Crevecoer misleći na kolonijaliste doseljene iz dijelova svijeta koji su stopljeni u novu američku rasu. Nova američka nacija temeljila se na zapostavljanju starih tradicija kao što su jezik, običaji, kultura. Cilj procesa je da se razne etničke skupine odreknu svojeg kulturnom nasljeđa zbog integracije u američko društvo (Katunarić, 1991, prema Sablić, 2014). Pritisak koji se vršio na razne etničke skupine da bi postali „Amerikanci“ nije uspio i imigrantske skupine nisu izgubile svoju kulturu i tradiciju. Teorija „melting pota“ bila je kritizirana sa strane mnogih filozofa koji su poticali ideju multikulturalizma i interkulturalizma koji se temelji na prihvaćanju postojanja raznih potkultura unutar američke kulture (Sablić, 2014).

Ideja angloameričkog konformizma prema kojoj bi se imigrantske skupine trebale odreći svoje kulture i tradicije osporio je Kallen 1915. godine. Kulturni pluralizam javlja se 1970. godine, a ideja mu je prihvaćanje potkultura i život u zajednici koja se sastoji od više međusobno prihvaćenim i ravnopravnim kulturama (Sablić, 2014).

Europa ideju interkulturalizma preuzima između 1970. i 1980. godina zbog pojačanih imigracija stanovništva na područje Europe. Vijeće Europe i Europska zajednica postaju svjesne oblikovanja novog multikulturalnog društva te započinje proces učenja življenja sa različitim kulturnim identitetima. Među prvima zemljama Europe sa povećanim brojem imigracija bila je Francuska gdje doseljavaju imigrantske skupine iz bivših francuskih kolonija. Problem s kojim se tada Francuska susreće je učenje jezika domaćina, ali istodobno očuvanje jezika manjinskih zajednica u školama (Sablić, 2014).

Vijeće Europe je prihvatilo „strategiju dvostruke staze“ čiji je cilj usmjeren prema osvještavanju stanovništva o razlikama i sličnostima kulturnih, religijskih i jezičnih

razlika između zemlje domaćina i imigrantskih skupina (Portera, 2008, prema Sablić, 2014). Dokument UNSECO-a iz 1974.godine koji je usvojen na 18.generalnoj konferenciji u Parizu je značajan za razvoj interkulturalizma zbog posebne preporuke „o odgoju za međunarodno razumijevanje, mir, ljudska prava i slobode čovjeka, posebno o pravima djeteta i mladih za odgoj i obrazovanje na materinskome jeziku (UNESCO 1974, prema Sablić 2014:17). Interkulturalno obrazovanje je obrazovanje kojemu je cilj smanjiti predrasude na osnovu etničkih, vjerskih i kulturnih razlika što pridonosi smanjenju diskriminacije u društvu. Interkulturalizam ne nastoji pomiješati kulture niti ih segregirati iz društva već je njegov cilj stvaranje novih kulturnih sinteza koja se sastoje od različitih kultura u društvu (Priršl, 2001, prema Sablić, 2014).

Multikulturalni pristup je statičan ,dok je interkulturalni pristup dinamičan proces u kojemu sudjeluje više kultura u jednoj zemlji (Dragojević, 1999, prema Sablić, 2014). Suživot različitih kultura u društvu u kojemu svaka kultura razvija kulturni identitet i u kojemu su odnosi među kulturama ravnopravni i u međusobnoj interakciji cilj je interkulturalnog pristupa.

Odgojno-obrazovna ustanova je mjesto u kojima će se djeca većinski prvi puta susresti sa pojedincima različite kulture, jezika, etničke pripadnosti te je zbog toga važna odgojno-obrazovna praksa koja ima funkciju djeci prenijeti znanja, vještine i stavove za život u multikulturalnoj Europi (Bedeković i Zdrilić, 2014). Interkulturalni dijalog omogućuje upoznavanje i prihvaćanje identiteta drugih i promicanje građanske odgovornosti za izgradnju demokratskog društva ujedinjene Europe (Spajić-Vrkaš, 2014, prema Bedeković i Zdrilić, 2014).

Za smanjenje predrasuda prema drugoj društvenoj grupi sa različitim obilježjima (nacionalne, rasne, etničke i vjerske razlike) potrebna je uloga odgojno-obrazovnog sustava. Transformacija odgojno-obrazovnog sustava je neophodna jer suvremeni svijet predstavlja nove izazove koji su obilježeni globalizacijskim procesima ,a odgojno-obrazovni sustav je prva dodirna točka susreta pojedinaca koji se razlikuju po vjeri, kulturi, rasi. Život u pluralističkom društvu započinje interkulturalnim odgojem i obrazovanjem (Sablić i sur., 2021).

Odgojno-obrazovni sustav je značajan prenositelj interkulturalnih kompetencija koje će djetetu omogućiti poštivanje, prihvaćanje i razumijevanje druge kulture i

aktivnu interakciju sa pripadnikom druge etničke skupine (Hercigonja, 2017). Značajan utjecaj pri prinošenju interkulturalnog odgoja i obrazovanja na dijete ima odgajatelj koji bi trebao biti kompetentan i educiran u području interkulturalnog odgoja. Interkulturalne kompetencije odgajatelja su dobre komunikacijske vještine, otvorenost prema drugim kulturama, prihvaćanje i poštivanje različitosti, aktivna interakcija sa pojedincima koji pripadaju drugoj društvenoj grupi te ne diskriminirajući stav prema kulturno drukčijim od sebe (Hrvatić i Piršl, 2007, prema Hercigonja, 2017).

Odgojni proces u kojemu se prihvaća pojedinac različite kulturne skupine kao pojedinac prema kojemu se odnosi s poštovanjem i ravnopravnosti bez predrasuda i stereotipa zbog njegovog etničkog, kulturnog li vjerskog podrijetla zadaća je interkulturalnog odgoja i obrazovanja. Interkulturalni odgoj i obrazovanje nastoji poticati interakciju prema drugoj kulturi te upoznavanje s njom. Postizanje svjesnosti o interkulturalnim odnosima proizlazi iz elemenata koji pripadaju drugim kulturama (Hercigonja 2017).

Interkulturalne kompetencije usvajaju se interkulturalnim odgojem koji se provodi u odgojno-obrazovnim ustanovama od najranije dječje dobi. Upoznavanje djece sa različitostima i sličnostima između kultura i nestereotipnom načinu razmišljanja, djeca postaju interkulturalno osviještena ,a interkulturalni dijalog postaje poznata svakodnevnica dječjeg života ,a tako i kasnijeg života (Hercigonja, 2017).

Kultura se sastoji od znanja, norma, zabrana, vjerovanja, strategija i ideja koji se nasljeđuju sa naraštaja na naraštaj. Kultura se nalazi u svakom društvu te je suživot kultura jedno od najvažnijih civilizacijskih pitanja (Katunarić, 2007, prema Ninčević, 2009).

Migracije stanovništva, globalizacija dovode do kontakta između različitih kultura te je bitno upoznavanje vlastite kulture kao i kulture vanjske grupe. Nova Europa sastoji se od različitih kulturnih, etničkih i vjerskih skupina i manjina ,a izazov modernog društva je interakcija među tim grupama. Kako bi pojedinac ostvario interkulturalizam on mora biti sa drugima ,a ne samo pored njih. Svrha interkulturalnog obrazovanja nije poučavanje o drugim kulturama već kontakt sa drukčijim kulturama. Interkulturalna osjetljivost je sposobnost koja omogućuje

prihvatanje kulturnih vrijednosti drugih osoba ,a ne samo vlastite kulture (Previšić 2004, prema ,Ninčević 2009).

Interkulturalna osjetljivost ne stječe se rođenjem već se tokom života uči (Perotti, 1995, prema Ninčević, 2009). Kvalitetan interkulturalni dijalog se postiže kada se pojedinac koji je pripadnik neke druge etničke grupe gleda kao osoba koja ne nosi stereotipe etničke grupe kojoj pripada. Odvajanje od sebe ne znači odricanje od sebe i svojih kulturalnih vrijednosti već razmjena perspektiva, vrijednosti i uloga sa drugom kulturom. Interkulturalizam je ravnopravni odnos s obostranim davanjem i primanjem bez obzira na različitosti kultura (Ninčević, 2009).

3.4 Multikulturalizam

The Oxford Supplement iz 1976. prvi put uvodi pojam multikulturalizam kao suprotnost pojma nacionalizma (M.Mesić, 2006). Multikulturalizam je bio korišten u vezi mnogih fenomena te njegov pojam dovodi često do nejasnoća definiranja te ga razni istraživači isključuju iz uporabe. Multikulturalna društva postoje te su vidljiva i stvarna dok je multikulturalizam politika koja se zalaže za ravnopravna uključivanja kultura u društvo no ona je statična ne predstavlja stvarni ljudski kontakt. 1990. u klasifikaciji Kongresne biblioteke u Washingtonu pojam multikulturalizma definiran je kao “uvjet u kojoj etničke, vjerske i kulturne grupe koegzistiraju unutar jednog društva”. Počeci multikulturalizma vežu se uz 1960-1970. godinu kada su kanadski Slaveni protestirali protiv naziva savezne Kraljevske komisije o dvojezičnosti (engleskoj i francuskoj) te ukazali na to da je Kanada zemlja sa puno više o dvaju jezika i sa više kultura (Mesić, 2006).

Multikulturalizam je ideologija koja podržava suživot više kultura unutar jedne zajednice. Ova ideologija promovira prihvaćanje i poštovanje različitih kulturnih identiteta bez marginalizacije ili diskriminacije. Multikulturalizam je važan koncept u savremenom svijetu koji se sve više globalizira i u kojem se različite kulture međusobno susreću i prepliću. Jedna od osnovnih vrijednosti multikulturalizma je tolerancija prema različitostima. Ova ideologija promovira razumijevanje i poštovanje prema drugačijim kulturama, jezicima, religijama i običajima. Multikulturalizam se protivi etnocentričnom pristupu prema drugim kulturama i ističe važnost raznolikosti kao bogatstvo društva (Mesić, 2006).

Multikulturalizam potiče dijalog i međusobno učenje između različitih kultura. Kroz otvorenost i razmjenu ideja, multikulturalizam doprinosi obogaćivanju društva novim perspektivama i iskustvima. Također, ovaj koncept potpomaže očuvanju kulturne baštine i identiteta manjinskih grupa koje se suočavaju s asimilacijom ili potiskivanjem. Međutim, multikulturalizam također nailazi na kritike i izazove. Neki smatraju da ova ideologija može dovesti do stvaranja paralelnih društava i do gubitka osjećaja pripadnosti nacionalnom identitetu. Također, postavlja se pitanje kako očuvati ravnotežu između poštovanja različitih kultura i očuvanja zajedničkih vrijednosti i normi. U konačnici, multikulturalizam predstavlja pozitivan koncept koji promovira razumijevanje, poštovanje i dijalog među različitim kulturama. Kroz prihvaćanje raznolikosti i interakciju među ljudima različitih kulturnih pozadina, multikulturalizam doprinosi izgradnji otvorenijeg, tolerantnijeg i inkluzivnijeg društva. S obzirom na sve veću globalizaciju i migraciju, multikulturalizam je postao važan aspekt savremenog svijeta i društva (Mesić, 2006).

3.5. Multikulturalno obrazovanje

U današnjem svijetu koji je sve više globaliziran i povezan, multikulturalno obrazovanje postaje sve važnije u obrazovnom sustavu. Multikulturalno obrazovanje uključuje učenje o različitim kulturama, jezicima, običajima i načinima života. Cilj multikulturalnog obrazovanja je promicanje tolerancije, razumijevanja i poštovanja prema drugima, te razvijanje svijesti o vlastitoj kulturnoj baštini i identitetu (Mesić, 2006).

Američki obrazovni sustav učenje povijesti započinje 1492. godine Kolumbovim otkrićem Amerike te rijetko spominju starosjedioce koji su već boravili na američkom tlu. Postignuća drugih naroda: Maja, Inka, Anasaza koji su postigli ogromna znanstvena dostignuća, izgradnju cesti, arhitekturu Amerikanci u školama ne uče. Protivnici imigracije u SAD okrivljuju imigrante za nastanak multikulturalizma koji po njihovom mišljenju dovodi raspada nacionalnog i kulturnog identiteta Amerikanaca.

Priznavanje kulturnih različitosti povećava školski uspjeh pripadnika manjina. Promjene u nastavnim programima najviše se odnose na književnost, povijest i

kulturu. Kalifornija i New York prve su prihvatile izmjene školskog programa od 5. do 12. razreda. Cilj obrazovnog sustava nacionalnih manjina u Americi je bio isticanje raznih perspektiva nastave iz povijesti. New York i Kalifornija su američke države sa najviše manjinskih etničkih skupina te je multikulturalizam ubrzo postao glavna ideja u američkim školama.

Florida je 1991. donijela zakon: “ učenici trebaju cijeniti druge kulture i eliminirati osobni i nacionalni etnocentrizam radi boljeg razumijevanja : da bilo koja kultura nije intrinzično superiorna ili inferiorna nekoj drugoj“ (Mesić, 2006:324).

Monokulturalni obrazovni sustav potiče osjećaj superiornosti jedne rase te rasizam, ne pobuđuje znatiželju učenika o drugim kulturama te postoji sklonost odbacivanja svega što nije unutar poznatih kategorija učenika. Svrha obrazovnog sustava je poticanje i razvijanje kritičkog razmišljanja, poštovanja drugih, tolerancija, sposobnost argumentiranja s dokazima, osjetljivost naspram drugih načina života.

Obrazovni sustav ima zadaću prenijeti vlastitu kulturu, jezik, povijest i razumijevanje vlastite pripadnosti ,ali obrazovanje koje se dotiče samo jedne zajednice ima jako mali doseg te je ograničeno unutar jedne kulture i jednog društva. Multikulturalno obrazovanje bi trebao zadovoljiti dva uvjeta ,a to su: literatura nadopunjena radovima koji istražuju iskustva povijesno marginaliziranih grupa kao što su kolonijalci, žene, robovi, migranti i način poučavanja: osposobljavanje učenika da sudjeluju različitom sagledavanju vrijednosti, iskustva i događaja. Temelj multikulturalnog obrazovanja je inkluzivnost nastave kako bi se djeca što bolje upoznala sa različitim kulturama kroz razna područja: Književnost, povijest, umjetnost. Multikulturalno obrazovanje također uključuje i promicanje jezične raznolikosti. Učenje stranih jezika, kao i podrška materinskom jeziku učenika čiji je jezik manjina, doprinosi razvijanju međukulturalne komunikacije i razumijevanja. Kroz učenje jezika, učenici stječu mogućnost komunikacije s ljudima različitih kultura, što je ključno za izgradnju međunarodnog dijaloga i suradnje. Važna stavka kod multikulturalnog obrazovanja je poticanje djeteta na pronalaženje sebe u etničkom i nacionalnom identitetu kao i poštovanje prema ostalim kulturama, nacijama (Mesić, 2006).

3.6. Multikulturalizam i interkulturalizam (političke kulturne razlike)

Moderna društva se sastoje od više kultura. Pristupi odnosa među kulturama u društvu definiraju se kulturnim politikama. Kultura naglašava odnos između prirode, društva i čovjeka. Glavna značajka kulture je da je ona rezultat povezanosti čovjeka, društva i prirode te se mijenja i ostvaruje unutar tih triju čimbenika (Čačić-Kumpes, 1998).

Proces asimilacije je proces u kojemu nacionalna manjina napušta sve svoje elemente kulture te prihvaca kulturu zemlje koja ih okružuje. Iako se očekivalo da će se miješanjem kultura stvoriti novi koncept etnicke grupe one su sačuvale svoja obilježja (Galzerbi Moynihan, 1973.)

Asimilacijska politika proširila se svijetom u 19. i 20. st. putem obrazovanja kao najmoćnijeg sredstva djelovanja u kojem se teži stvaranju nacionalno homogenih država. Suprotno asimilacijskoj politici nalazi se politika kulturnog pluralizma koji je zaživio u imigracijskim nacijama radi taloženja kulturne i etničke raznolikosti (Čačić-Kumpes, 1998).

Integracijska politika se temelji na uključivanju migracijskih kulturnih elementa u dominantnu kulturu no ne i ujedinjavanje sa dominantnom kulturom. Kulturni pluralisti vjeruju u suživot različitih kultura te ravnopravni život etničkih grupa no to nije moguće ostvariti u svakoj zemlji u jednakoj mjeri.

3.7. Interkulturalne kompetencije odgajatelja

Interkulturalne kompetencije odgajatelja postaju sve važnije u današnjem globaliziranom svijetu. U Hrvatskoj, koja se suočava s rastućom kulturnom raznolikošću, ključna je uloga odgajatelja u promicanju međusobnog razumijevanja, poštovanja i suradnje među različitim kulturama. Interkulturalne kompetencije podrazumijevaju skup vještina, znanja i stavova koje omogućuju učinkovitu i prikladnu interakciju u različitim kulturnim kontekstima. Ove kompetencije uključuju razumijevanje kulturnih razlika, prilagodljivost, komunikacijske vještine i empatiju (Vican, Milanović 2011).

Važnost interkulturalnih kompetencija u odgojno-obrazovnom radu su:

1. Promicanje tolerancije i poštovanja: Odgajatelji s razvijenim interkulturalnim kompetencijama pomažu djeci da razviju toleranciju i poštovanje prema različitim kulturama, što doprinosi stvaranju inkluzivnog i sigurnog okruženja.

2. Priprema djece za globalizirani svijet: U današnjem globaliziranom društvu, djeca koja razviju interkulturalne kompetencije bolje su pripremljena za život i rad u raznolikim sredinama.

3. Prevencija predrasuda i diskriminacije: Edukacija o različitim kulturama i poticanje pozitivnih stavova pomažu u smanjenju predrasuda i diskriminacije među djecom.

Prema istraživanjima, hrvatski odgajatelji pokazuju različite razine interkulturalnih kompetencija, ovisno o njihovom obrazovanju, iskustvu i profesionalnom razvoju. Iako su mnogi odgajatelji svjesni važnosti interkulturalnog obrazovanja, postoji potreba za kontinuiranim stručnim usavršavanjem i podrškom.

Izazovi i mogućnosti za razvoj interkulturalnih kompetencija su:

1. Nedostatak formalnog obrazovanja: Mnogi odgajatelji nisu prošli formalno obrazovanje koje bi ih pripremio za rad u kulturno raznolikim okruženjima. Potrebno je uvesti specifične programe unutar nastavnih planova i programa na obrazovnim institucijama.

2. Kontinuirano profesionalno usavršavanje: Organiziranje radionica, seminara i tečajeva može pomoći odgajateljima da razviju svoje interkulturalne vještine i znanja.

3. Podrška i resursi: Potrebno je osigurati adekvatne resurse i podršku od strane institucija kako bi odgajatelji mogli uspješno primijeniti interkulturalne kompetencije u praksi (Vican, Milanović 2011).

U Hrvatskoj postoje brojne inicijative koje promiču interkulturalne kompetencije u odgojno-obrazovnim ustanovama. Primjerice, programi koji uključuju interkulturalne sadržaje, suradnja s nevladinim organizacijama i međunarodni projekti doprinose razvoju ovih kompetencija kod odgajatelja i djece.

Istraživanje o interkulturalnim kompetencijama odgajateljica i socijalne distance provelo se 2012. godine na riječkom području u kojem je sudjelovalo 225 odgajateljica. Cilj istraživanja je utvrđivanje razinu samoprocjene interkulturalnih kompetencija i socijalne distance (Boneta i sur. 2013).

Odgajateljice koje su sudjelovale u istraživanju su u najvišem postotku Hrvatice (85%) katolkinje. Istraživanje se provodilo kroz pedeset varijabli, a predstavljeno je kroz tri skupine pitanja:

- Pitanja o interkulturalnosti
- Socijalna distanca (mjerenje Bogardusovom skalom socijalne distance)
- Sociodemografska obilježja

Odgajateljice iskazuju najveću bliskost prema etničkoj skupini Hrvata katolika. Veća socijalna bliskost se izjašnjava sa narodima iste vjere, a manja prema pripadnicima drugih vjera (Romi, Albanci, Srbi, Bošnjaci). Sociodemografska hipoteza (dob, obrazovanje roditelja, manja sredina življenja) je odbačena. Odgajateljice koje ne upotrebljavaju interkulturalni odgoj u svom radu imaju veću socijalnu distancu prema drugim etničkim skupinama Romima i Albancima (Boneta i sur. 2013).

Važno je da su odgajatelji tolerantni prema drugim nacionalnim manjinama te spremni na nova učenja o interkulturalnosti kako bi stvorili pozitivno interkulturalno okruženje za svu djecu koja borave u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Ovo uključuje sudjelovanje u različitim edukacijama, radionicama i trening programima koji im pomažu da unaprijede svoje razumijevanje i vještine u radu s različitim kulturama. Također, odgojitelji trebaju aktivan pristup uključivanju djece i obitelji iz različitih kultura u različite aktivnosti i događaje kako bi se osigurala njihova jednakost i uključenost u odgojno-obrazovni proces. Na taj način odgojitelji mogu pridonijeti razvoju interkulturalne osjetljivosti, empatije i razumijevanja među svim članovima zajednice (Boneta i sur. 2013).

4. NACIONALIZAM, ETNIČKI I RASNI ODNOSI U RANOM DJETINJSTVU

U većini europskih zemlja na vlasti je desničarska politika koja ističe nacionalni ponos i pripadnost naciji kao važnu identifikaciju pojedinca. Teme poput fašizma, rasizma, nacionalizma i migracija su ponovno teme koje se sve češće viđaju na političkoj sceni. Politička situacija u državi izravno utječe na obitelj, školu i vrtiće te je sve brojnija istraživanja nacionalnosti i djetinjstva (Millei i Imre, 2021).

Banalni nacionalizam je „nevidljivi“ nacionalizam koji se oslanja na identitete, narative i simbole nacionalnog identiteta. Svakodnevni nacionalni identitet djece oblikuje okruženje djeteta (obitelj, vrtić, škola) ,a djeca nacionalni identitet repliciraju ili oblikuju novi.

Djeca u institucionalnom životu aktivno sudjeluju u neprestanom preoblikovanju nacionalnih kultura te postoje ključna pitanja kod istraživanja djece i nacionalnosti.

1. Kako se djeca uključuju u nacionalni identitet i kulturu?
2. Kako djeca sudjeluju u kulturi na dnevnoj bazi?
3. Kako i kada djeca repliciraju nacionalnost, a kada proizvode vlastite nacionalnosti u svakodnevnoj praksi? (Millei i Imre, 2021).

Većina istraživanja o nacionalnosti i djeci provode se u nestabilnim državama (države s političkim sukobima, novonastale države, države s podijeljenim društvima) u kojima je svakodnevni nacionalizam lako uočljiv.

Istraživanja koja se bave djecom i nacionalizmom često postavljaju univerzalno djetinjstvo u praksi nacionalizma, umjesto preispitivanja o normativnim koncepcijama djetinjstva i načinu prijenosa kulture i ponovnoj proizvodnji kulture (Stanbridge, 2011, i sur. prema Millei i Imre, 2021).

Djetinjstvo se može koristiti kao metoda za teoretiziranje i istraživanje svakodnevnog nacionalizma, kao i za raspravu o raznolikim pojavama svakodnevnog nacionalizma koje se odnose na svakodnevne živote djece ili bi se mogle odnositi na njih.

4.1. Promjenjive koncepcije pojedinca i društva u fidžijskim dječjim vrtićima

Istraživanje koje je Brison provela 1995. bavi se novim koncepcijama roda, etniciteta i društvenih klasa, uspoređujući djecu ruralnih i urbanih fidžijskih područja. U ruralnim područjima djeca se najčešće druže s djecom iz obitelji, neovisno o spolu i dobi. Međutim, dolaskom u odgojno-obrazovne ustanove, gdje su djeca kategorizirana po dobi, počinju se doživljavati na nove načine, s dodatnom kategorizacijom prema spolu. U urbanim područjima roditelji, koji imaju sigurne i perspektivne poslove, djecu upisuju u multi-etničke škole s nastavom na engleskom jeziku i pridaju veću pažnju individualnom uspjehu nego sudjelovanju u zajednici. Fidžijska djeca niskog statusa često su isključena iz aktivnosti odraslih i vrijeme provode igrajući se s drugom djecom, što im daje drugačija društvena iskustva i percepciju svijeta. Ona prihvaćaju neke vrijednosti odraslih, ali stvaraju vlastiti identitet, različit od roditeljskog. Djeca iz urbanih područja imaju drugačija društvena iskustva od roditelja iz ruralnih sredina, često žive u multietničkim zajednicama i okupljaju se s proširenom obitelji samo u posebnim prilikama. Odgojno-obrazovne ustanove širom svijeta imaju slične obrazovne obrasce i trebale bi smanjivati diskriminaciju po spolu i etničkoj pripadnosti.

Autorica je istraživala djecu iz ruralnih i urbanih područja na Fidžiju, promatrajući ih kod kuće i u vrtićima. U seoskom vrtiću u Rakirakiju promatrala je 13 djece u dobi od 3 do 5 godina tijekom 1997., 2000. i 2003. godine. U urbanim vrtićima u Suvi provodila je istraživanja između 2006. i 2008. godine. Ruralna djeca se igraju s rodbinom u mješovitim dobnim skupinama, dok urbana djeca ulaze u skupine vršnjaka iste dobi bez rodbinskih veza, uspostavljajući prijateljstva koja pomažu u ublažavanju tjeskobe zbog boravka među nepoznatim vršnjacima.

Djeca uspostavljaju odnose pronalazeći zajedničke točke kako bi se povezala i igrala. U urbanim vrtićima djeca sama razvijaju strategije za postizanje ciljeva jer nema starije djece koja određuju igru. U ruralnim područjima igra je pod kontrolom najstarijeg prisutnog djeteta. Također, u ruralnim područjima spol nije imao veliki utjecaj na igru, posebno među mlađom djecom. Autorica je promatrala igru dječaka i djevojčica ispred svoje kuće, gdje su se natjecali bez podjele prema spolu. U urbanim vrtićima djeca preferiraju vršnjake istog spola. Velike grupe nepoznate

djece u urbanim vrtićima potiču fokusiranje na spol kao primarnu društvenu kategoriju.

U suva vrtićima djeca dolaze iz raznih etničkih grupa. Autohtona fidžijska djeca u školama se usmjeravaju prema jasnoj kategoriji spola. Masovno školstvo povećava važnost podjela prema spolu. Autorica je otkrila da učitelji imaju predrasude prema djeci na temelju etničkog podrijetla (utemeljeno izjavama učitelja). Sposobnost djece da uoče etničke razlike vidljiva je u njihovom prebacivanju između jezika. Autorica navodi primjer djevojčica koje mijenjaju jezik razgovora ovisno o etničkom podrijetlu sugovornika. Predškolske ustanove oblikuju djecu prema lokalnoj kulturi i vrijednostima, dok škola sudjeluje u globalnoj kulturi obrazovanja, mijenjajući poglede fidžijske djece na društvo.

Zaključno, škola mijenja dječju igru tako da djeca dolaze među nepoznate vršnjake iste dobi, brišući srodstvo i dob te sklapaju prijateljstva prema sličnosti. Suočena s različitim jezicima, porijeklom, teksturama kose, bojama kože i ponašanjima, fidžijska djeca u vrtiću kategoriziraju prema spolu i usvajaju rodne obrasce zajedničke svim etničkim skupinama, često prema masovnim medijima. Razlike u sposobnostima odraslih da manipuliraju obrazovnim sustavom i osiguraju uspjeh djece, uključujući dobro poznavanje engleskog, vode do formiranja trajnih kultura temeljenih na klasi, povezanih s globalnim engleskim jezikom i kozmopolitizmom, nadilazeći etničke granice u urbanom Pacifiku.

4.2.Promatranje održavanja identiteta djece u predškolskim ustanovama

Istraživanje Brookera iz 2006. u predškolskim ustanovama u Koreji i Velikoj Britaniji proučava rodni i etnički identitet djece kroz intervju s roditeljima i djecom. Identitet djeteta formira se primarno kroz iskustva u obitelji. Bourdieov koncept primarnog habitusa obuhvaća vjerovanja i stavove obitelji oblikovane povijesnim i društvenim kontekstima. Ulaskom u predškolsku ustanovu, djeca prenose taj habitus, ali predškolske ustanove mogu utjecati na smanjenje obiteljskih stereotipa promovirajući jednakost. Postavlja se pitanje polarizira li predškolska svakodnevnica dječje identitete prema rodu i etnicitetu.

Istraživanje All Saints' istražuje grupu engleske i bangladeške djece kroz njihovu prvu godinu škole u Ujedinjenom Kraljevstvu, uspoređujući kurikulum vrtića sa njihovim kućnim iskustvom učenja. Djeca su u dobi od četiri do pet godina dolazila iz jednako siromašnih i ugroženih zajednica.

Istraživanje Chunchun (Brooker i Ha, 2005; Ha, 2002) istraživala je stavove i iskustva grupe korejske djece iz vrtića (u dobi od pet ili šest godina) u predgrađu srednje klase blizu Seula. Obje studije, međutim, nude podatke koji odjekuju preko očitih geografskih, kulturnih, jezičnih i socioekonomskih razlika i povezuju se s nalazima istraživača ranog djetinjstva u (na primjer) Australiji i SAD-u, kao i europskim društvima.

Ovi nalazi sugeriraju nekoliko zajedničkih niti: snagu osobnih identiteta koje djeca konstruiraju u svojim ranim godinama, prije nego što uđu u obrazovna okruženja; predanost ideologijama ranog djetinjstva - i odgojiteljima ranog djetinjstva - pružanju jednakih prilika svojim učenicima i razbijanju predrasuda šire društvene zajednice; te složene i problematične interakcije koje postoje između diskursa i praksi dječjih domova i škola.

Sposobnost djece da formiraju osobni identitet prema ranim iskustvima i interakcijama je široko priznata teza. Djeca sa navršenih dvije ili tri godine života postaju svjesna šireg svijeta. Ulaskom u odgojno-obrazovnu ustanovu djeca prepoznaju društveno prihvatljivo ponašanje i očekivanja za žene i muškarce kao i za različite etničke skupine u društvu koje su im prikazane putem medija i svakodnevnim iskustvima. Vjerovanja da u modernim demokratskim društvima svi imaju jednake životne šanse bez obzira na društvenu i kulturnu pozadinu i identitet nisu potvrđena dokazima.

Istraživanje "All Saints" uključilo je 16 engleskih i bangladeških obitelji, prikupljajući podatke putem intervjua i promatranja tijekom jedne godine kako bi se ispitala etičnost i razlike u iskustvima djece kod kuće i u vrtiću. Cilj je bio objasniti individualni habitus djece. Istraživanje "Chunchun" proučavalo je uvjerenja i ponašanja 14 djece u privatnom vrtiću s *anti-bias* kurikulumom (kurikulum protiv pristranosti). Djeca su promatrana dva mjeseca i intervjuirana, kao i njihovi roditelji. Oba istraživanja koristila su formalne i neformalne intervjue te procjene akademskog i socijalnog razvoja. Analiza pokazuje da su identiteti

bangladeške djece oblikovani konzervativnim, spolno podijeljenim islamskim zajednicama, gdje djeca pomažu u kućnim poslovima i brizi za mlađe.

Anglosaksonski roditelji zagovaraju potrebu za jednakim iskustvima za dječake i djevojčice no drže podijeljene režime za dječake i djevojčice. 16 djece je praćeno njihovih prvih tjedana u prijemnoj učionici koja je nudila neformalno okruženje za učenje u igri. Djeca su pozvana da izabreu aktivnosti te konstruiraju znanje putem interakcije s materijalima. Bangladeške djevojčice svoje vrijeme u igri provode u kutku za domaćinstvo (kuhanje, briga o lutkama). Kada su u kutak za domaćinstvo ušli engleski dječaci i djevojčice, bangladeške djevojčice su napuštale mjesto igre te odlazile u drugi kutak. Sustavna opažanja potvrdila su razliku prema rodnoj i etničkoj pripadnosti što utječe na biranje aktivnosti i prijatelja.

Djeca iz Chunchuna odrastaju u tradicionalnim, konfucijanskim obiteljima. Istraživanje je podijelilo djecu i roditelje u dvije grupe: grupa A s majkama koje rade i grupa B s domaćicama. Djeca polaze vrtić s anti-bias kurikulumom. Roditelji iz grupe A su otvoreniji prema *anti-bias* pristupu, dok se roditelji iz grupe B odupiru netradicionalnim ponašanjima, posebno kod djevojčica. Djeca iz grupe B prikazuju rodne uloge kao nepromjenjive, dok grupa A pokazuje više otvorenosti. Općenito, istraživanje ukazuje da djeca djeluju prema rodnim stereotipima koje prenose iz obiteljskog okruženja, ali i da se dječja uvjerenja mogu razvijati kroz interakcije u vrtiću.

4.3. Kulturna složenost i granični markeri u norveškim vrtićima

Članak analizira prakse i stavove osoblja prema kulturnoj raznolikosti u dva norveška vrtića. Fokus je na prehrambenoj tradiciji među manjinama i norveškom većinom. Analiza je otkrila istovremene procese kulturne homogenizacije i povećane raznolikosti. Članovi su osoblja u procesu razvoja složenog, promjenjivog i presijecajućeg shvaćanja o djeci iz manjina, umjesto jednostavnog shvaćanja temeljenog isključivo na statusu manjine. Studija potvrđuje paralelnu tendenciju, iako je idealni cilj jednakost u rezultatima, ishod je jednakost utemeljena na većini koja ostavlja malo prostora za razlike (Lauritsen,2011).

Rad je imao za cilj analizirati procese diferencijacije i prakse kako bi se vidjelo kakav prostor za kulturnu raznolikost djeca imaju. Neki profesionalci bore se s razvojem praksi i obrazovnih alata koji omogućuju prostor za jednakost i razliku. Članovi osoblja sudjeluju u diskursu čiji je cilj proširiti prostor za sve složene raznolikosti djece u vrtiću. Intervjui s osobljem pokazali su kako se djeca iz manjinskih sredina, s jedne strane, percipiraju kao unutarnji članovi, a s druge strane, kao vanjski članovi ('jedu egzotičnu hranu'). Svaki zaposlenik ima svoje viđenje ove podjele. Manjinski status roditelja presijeca se s drugim statusima, primjerice znanje norveškog jezika ili uloženi trud u komunikaciji prema osoblju. Iako navedeni primjeri pokazuju veću otvorenost prema kulturnoj raznolikosti, također se može uočiti i otpor prema istoj. Zaključno, navedena kontradikcija promjenjiva je obzirom na vrijeme i okolnosti te odražava stavove osoblja koji su izneseni u bilo kojem trenutku i situaciji. Smanjena važnost "ne jedenja svinjetine" i "pakiranog ručka" kao granični markeri potvrđuju kako su članovi osoblja u procesu razvoja složenog i promjenjivog shvaćanja djece iz manjina.

5. MOGUĆNOSTI RAZVOJA SOCIJALNIH I GRAĐANSKIH KOMPETENCIJA U RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU

NASLOV

Ljudsko društvo temelji se na ideji o važnosti obrazovanja koje će u budućnosti uključiti pojedinca u društvo. Obrazovanje mora biti korisno za cjelokupno društvo ,a odnos obrazovanja i društva je recipročan te vrijedi da društvo utječe na odgoj kao i obrazovanje na društvo. Obrazovanje je nezamjenjivo sredstvo postizanja cilja društva te se tokom obrazovanja pojedinac oblikuje, izgrađuje društvene odnose i kritički razmišlja (Stolinska D. 2014).

Građanske kompetencije se sastoje iz nekoliko ključnih komponenti:

1. **Politička pismenost:** Podrazumijeva razumijevanje političkih i pravnih sistema, znanje o institucijama i procesima vlasti, kao i svijest o osnovnim građanskim pravima i odgovornostima.
2. **Društvena svijest i odgovornost:** Odnosi se na razumijevanje društvenih problema i izazova, kao i na sposobnost da se identificiraju i analiziraju socijalne nepravde.
3. **Aktivno građanstvo:** Uključuje spremnost i sposobnost građana da aktivno sudjeluju u zajedničkim aktivnostima i da doprinesu zajednici putem volonterskog rada i drugih oblika društvenog angažmana.
4. **Interkulturalna kompetencija:** Podrazumijeva poštovanje različitosti i sposobnost komunikacije i suradnje sa ljudima iz različitih kulturnih sredina (Filipović, 2013).

U mnogim zemljama, građanske kompetencije su integrirane u nastavne planove i programe. Predmeti kao što su građansko obrazovanje, povijest i društvene nauke često uključuju teme koje pomažu učenicima da razviju ove vještine. Također, mnoge škole provode izvanškolske aktivnosti kao što su debatni klubovi, simulacije rada parlamenta i volontiranje, koje dodatno osnažuju građanske kompetencije kod mladih.

Građanske kompetencije su od velikog značaja za izgradnju stabilnog, pravednog i inkluzivnog društva. Kroz obrazovanje, društvenu angažiranost i kontinuirano

učenje, građani mogu steći vještine i znanja potrebna za aktivno i odgovorno sudjelovanje u društvenom i političkom životu. Iako postoje izazovi, ulaganje u razvoj građanskih kompetencija donosi dugoročne koristi za pojedince i zajednicu u cjelini (Filipović, 2013).

Socijalne kompetencije su ključni skup vještina, znanja i stavova koji omogućavaju pojedincima da efikasno komuniciraju, surađuju i izgrađuju pozitivne odnose s drugima. Ove kompetencije su neophodne za uspješnu integraciju u društvo, profesionalni razvoj i osobno zadovoljstvo. Razvijanje socijalnih kompetencija doprinosi boljim međuljudskim odnosima, empatiji i socijalnoj odgovornosti (Filipović, 2013).

Socijalne kompetencije se sastoje iz nekoliko ključnih komponenti:

1. Komunikacione vještine: sposobnost jasnog izražavanja misli i osjećaja, aktivnog slušanja i prilagođavanja komunikacijskog stila različitim situacijama i govornicima.
2. Empatija: Sposobnost razumijevanja i suosjećanja s tuđim osjećanjima i perspektivama. Empatija igra ključnu ulogu u izgradnji pozitivnih međuljudskih odnosa i rješavanju konflikata.
3. Suradnja i timski rad: Vještine rada u timu, uključujući dijeljenje zadataka, pružanje podrške članovima tima i zajedničko rješavanje problema.
4. Samo-regulacija: Kontrola emocija, ponašanja i impulsa, posebno u stresnim ili konfliktnim situacijama.
5. Konflikt menadžment: Sposobnost prepoznavanja, razumijevanja i konstruktivnog rješavanja sukoba na način koji zadovoljava sve uključene strane (Filipović, 2013).

Razvoj socijalnih kompetencija počinje u ranom djetinjstvu i nastavlja se tokom cijelog života. Obitelj, obrazovni sistem i šira društvena zajednica igraju ključne uloge u ovom procesu. Roditelji i staratelji postavljaju temelje socijalnih vještina kroz modeliranje ponašanja i direktno učenje. Škole i obrazovne institucije doprinose kroz formalne programe, kao i kroz izvanškolske aktivnosti koje potiču suradnju i timski rad.

Obrazovni sistem ima značajnu ulogu u razvoju socijalnih kompetencija. Nastavni planovi često uključuju aktivnosti koje promoviraju komunikaciju, suradnju i rješavanje problema. Školski projekti, grupni rad, i izvanškolske aktivnosti kao što su sportski timovi, dramske grupe i volontiranje, pružaju praktične prilike za učenike da vježbaju i usavrše svoje socijalne vještine (Filipović, 2013). Socijalne kompetencije su od velikog značaja za uspješno funkcioniranje pojedinaca u društvu. Kroz obrazovanje, obiteljsku podršku i praktične životne situacije, pojedinci mogu razviti vještine koje će im omogućiti da izgrade pozitivne odnose, efikasno rješavaju konflikte i aktivno doprinose svojoj zajednici. Iako postoje izazovi u ovom procesu, ulaganje u razvoj socijalnih kompetencija donosi dugoročne koristi za pojedince i društvo u cjelini.

Socijalne i građanske kompetencije ključne su za razvoj djece u predškolskom odgoju i obrazovanju. U kurikulumu dječjeg vrtića u Hrvatskoj, ove kompetencije integrirane su kroz različite aspekte i aktivnosti koje pomažu djeci u razvoju osobnih, međuljudskih i društvenih vještina.

Socijalne kompetencije odnose se na sposobnost djece da komuniciraju, surađuju i empatiziraju s drugima. One uključuju razumijevanje i izražavanje emocija, razvijanje prijateljstava, rješavanje sukoba i sudjelovanje u grupnim aktivnostima.

Primjena u kurikulumu:

1. Grupne aktivnosti: Djeca sudjeluju u različitim grupnim igrama i projektima koji potiču suradnju i timski rad.
2. Razvoj emocionalne inteligencije: Kroz priče, dramske igre i razgovore, djeca uče prepoznavati i izražavati svoje emocije te razumjeti emocije drugih.
3. Razvijanje socijalnih vještina: Aktivnosti koje uključuju dijeljenje, čekanje na red i rješavanje sukoba potiču razvoj socijalnih vještina.
4. Empatija i poštovanje: Učenje o različitostima i važnosti poštivanja drugih, kroz interakciju s vršnjacima i odraslima (Slunjski, 2013).

Građanske kompetencije uključuju razumijevanje i poštivanje društvenih pravila, prava i odgovornosti, kao i aktivno sudjelovanje u zajednici.

Primjena u kurikulumu:

1. Prava i odgovornosti: Djeca se uče osnovnim pravima i odgovornostima kroz svakodnevne aktivnosti i pravila ponašanja u vrtiću.
2. Društvena pravila i normativno ponašanje: Upoznavanje s osnovnim društvenim pravilima i zašto su ona važna za zajednički život.
3. Aktivno sudjelovanje u zajednici: Kroz projekte koji uključuju sudjelovanje u lokalnoj zajednici, djeca razvijaju osjećaj pripadnosti i odgovornosti prema zajednici.
4. Ekološka svijest i održivost: Aktivnosti koje potiču brigu za okoliš, recikliranje i održivo ponašanje (Slunjski, 2015).

Kurikulum dječjeg vrtića u Hrvatskoj naglašava holistički pristup odgoju i obrazovanju, gdje se socijalne i građanske kompetencije razvijaju kroz:

- Igru: Kao osnovni način učenja, igra omogućuje djeci da istražuju društvene uloge i pravila.
- Projektne aktivnosti: Tematski projekti koji uključuju istraživanje, suradnju i prezentaciju.
- Dnevne rutine: Učenje kroz svakodnevne aktivnosti i interakcije s vršnjacima i odgajateljima.
- Suradnju s roditeljima i zajednicom: Uključivanje roditelja i zajednice u vrtićke aktivnosti kako bi se podržao razvoj građanskih kompetencija (Vrkić-Dimić, 2017).

Socijalne i građanske kompetencije ključne su za cjeloviti razvoj djece i njihovu pripremu za aktivno i odgovorno sudjelovanje u društvu. U hrvatskom kurikulumu dječjeg vrtića, ove kompetencije se sustavno razvijaju kroz raznolike aktivnosti koje integriraju učenje, igru i suradnju.

6. ZAKLJUČAK

U zaključku, analiza institucionalnog, svakodnevnog i banalnog nacionalizma u ranom djetinjstvu ukazuje na kompleksnu dinamiku kroz koju se nacionalni identiteti oblikuju i manifestiraju već od najranijih godina života. Institucionalni nacionalizam, kroz obrazovne sustave i druge formalne institucije, postavlja temelje na kojima se gradi nacionalni identitet, često kroz kurikulum koji oblikuje dječje shvaćanje pripadnosti. S druge strane, svakodnevni nacionalizam, kroz obiteljske, prijateljske i socijalne interakcije, dodatno utječe na način na koji djeca internaliziraju nacionalne norme i vrijednosti. Banalni nacionalizam, prisutan u svakodnevnim rutinama i neformalnim situacijama, često na suptilan način potiče osjećaj nacionalne pripadnosti i razlikovanja.

Istraživanje pokazuje da rano izlaganje ovim oblicima nacionalizma igra ključnu ulogu u oblikovanju identiteta i socijalnih stavova kod djece, što može imati dugoročne posljedice na njihove percepcije i ponašanja u odrasloj dobi. Svijest o ovim procesima može pomoći u razvoju strategija za promicanje inkluzivnog i kritičkog pristupa nacionalnoj pripadnosti i identitetu.

Važno je i daljnje istraživanje u ovoj oblasti kako bi se bolje razumjeli mehanizmi kroz koje nacionalizam utječe na razvoj djece i kako bi se razvili edukativni i društveni intervencijski programi koji mogu pomoći u smanjenju negativnih aspekata nacionalizma i poticanju pozitivnijih oblika identiteta.

7. LITERATURA

1. Barrett, M. (2013). *Interculturalism and multiculturalism: similarities and differences*. Council of Europe.
2. Bedeković, V., Zrilić, S. (2014). *Interkulturalni odgoj i obrazovanje kao čimbenik suživota u multikulturalnom društvu*. *Magistra Iadertina*, 9(1).
3. Billig, M. (1995). *Banal Nationalism*.
4. Boneta, Ž., Ivković, Ž., Lacmanović, T. (2013). *Interkulturalne kompetencije odgojiteljica i socijalna distance*.
5. Brooker L. (2006). From home to the Home Corner: Observing Childrens Identity- Maintenance in Early Childhood Settings.
6. Brison J.K. (2009). Shifting Conceptions of Self and Society in Fijian Kindergartens.
7. [Conversi](#), D. (2020). *The Future of Nationalism in a Transnational World*.. Preuzeto sa Interneta 29.06.2024.
8. Filipović, S. (2013). *Odgoj za demokratsko građanstvo u dječjem vrtiću*. Element.
9. Gellner, E. (1998). *Nacije i nacionalizam*. Politička kultura nakladno-istraživački zavod, Zagreb.
10. Haralambos, M., Holbor, M. (2002). *Sociologija*. Zagreb.
11. Hercigonja, Z. (2017). Interkulturalni odgoj i obrazovanje kao imperativ razvoja interkulturalnih kompetencija. *Socijalne teme*, 1 (4), 103-115. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/193388>
12. Krajčar, S., Piršl, E. (2022). *Intercultural competences of preschool teachers in promoting interculturalism*. Zbornik radova međunarodne znanstvene konferencije 19. dani Mate Demarina „razvojni aspekti u odgoju i obrazovanju“.
13. Lauritsen, K. (2013). Cultural Complexity and Border Markers in Norwegian Kindergartens.
14. Leung, K., Ang, S., i Tan, M. L. (2014). *Intercultural Competence*. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 1(1), 489-519.
15. Malešević, S.(2021). *Zašto je nacionalizam tako moćan?*

16. Maričić, J., Kamenov, Ž., Horvat, K. (2012). *Predrasude u dječjoj dobi: provjera dviju skala socijalne distance*. Društvena istraživanja, 21 (1 (115)), 137-158. <https://doi.org/10.5559/di.21.1.08>
17. McCrone, D. (1998). *The Sociology of nationalism*. Routledge, London.
18. Mesić, M. (2006). *Multikulturalizam*. Zagreb.
19. Mesić, M. (2013). *Pojam nacionalnih manjina i njihovo političko predstavljanje*. Zagreb.
20. Ninčević, M. (2009). *Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju: Drugi kao polazište*. Nova prisutnost, VII (1), 59-83. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/38800>
21. Yuval-Davis, N. (1993). *Nationalism and racism*. Preuzeto s interneta: <https://www.erudit.org/en/journals/crs/1993-n20-crs1516885/1002197ar.pdf>
22. Pehlić, I. (2019). *Socijalna distanca među mladima*. Centar za napredne studije.
23. Prosen, S., Pergar Kušcer, M. (2007). *The Preschool teacher as an object of attachment*. In Ross, A. Citizenship Education in Society. London.
24. Previšić, V., Hrvatić, N., Posavec, K. (2004). *Socijalna distanca prema nacionalnim ili etničkim i religijskim skupinama*.
25. Sablić, M. (2014). *Interkulturalizam u nastavi*. Naklada Zagreb.
26. Sablić, M., Migles, A., Rajić, V. (2021). *Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju u Hrvatskoj*. Pregled literature. Croatian Journal of Education, 23. (4.), 1293-1322. Preuzeto s Interneta <https://doi.org/10.15516/cje.v23i4.4314>
27. Slunjski, E. (2015). *Kurikulumi ranog odgoja*. Teorije i prakse. Profil knjiga.
28. Spitzberg, B. H., & Changnon, G. (2011). Conceptualizing Intercultural Competence. In D. K. Deardorff (Ed.), *The Sage Handbook of Intercultural Competence*. Sage
29. Vican, D., Milanović, M. (2011). *Interkulturalni odgoj i obrazovanje: teorija i praksa*. Školska knjiga.
30. Vrkić-Dimić, A. (2017). *Dijete u vrtiću: Pedagogija ranog i predškolskog odgoja*. Naklada Slap.

31. Zorica, L. (2018). Ideološke karakteristike nacionalizma. *Essehist*, 9 (9), 45-51. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/222101>
32. Zsuzsa Millei & Robert Imre (2021). Banal and everyday nationalisms in children's mundane and institutional lives, *Children's Geographies*, 19:5, 505-513, DOI: 10.1080/14733285.2021.1942789